

Başlık/ Title: “Mutfak Saati” ve “Ama Geceleri Fareler Uyur” Adlı Kısa Hikâyelerin Karşılaştırmalı Simgesel Analizi

Yazar/ Author

ORCID ID

Meryem Nakiboğlu

0000 0002 9600 1619

Birsen Erkurt

0000 0002 1892 1620

Bu makaleye atıf için: Birsen Erkurt- Meryem Nakiboğlu , “Mutfak Saati” ve “Ama Geceleri Fareler Uyur” Adlı Kısa Hikâyelerin Karşılaştırmalı Simgesel Analizi, *KARE, Özel Sayı* (2021):65-81.

To cite this article: Birsen Erkurt- Meryem Nakiboğlu, “Mutfak Saati” ve “Ama Geceleri Fareler Uyur” Adlı Kısa Hikâyelerin Karşılaştırmalı Simgesel Analizi, *KARE, Special Issue* (2021): 65-81.

Makale Türü / Type of Article: Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliş Tarihi / Submission Date: 15 Mayıs / May 2021

Yayına Kabul Tarihi / Acceptance Date: 29 Temmuz / July 2021

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Temmuz / July 2021

Web Sitesi: <https://karedergi.erciyes.edu.tr/>

Makale göndermek için / Submit an Article: <http://dergipark.gov.tr/kare>

Uluslararası İndeksler/International Indexes

INDEX COPERNICUS
I N T E R N A T I O N A L

DRJI

EuroPub

MLA
International
Bibliography

Index Copernicus: Indexed in the ICI Journal Master List 2018 Kabul Tarihi /Acceptance Date: 11 Dec 2019

MLA International Bibliography: Kabul Tarihi /Acceptance Date : 28 Oct 2019

DRJI Directory of Research Journals Indexing: Kabul Tarihi /Acceptance Date: 14 Oct 2019

EuroPub Database: Kabul Tarihi /Acceptance Date: 26 Nov 2019

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

Meryem NAKİBOĞLU* Birsen ERKURT *

“Mutfak Saati” ve “Ama Geceleri Fareler Uyur” Adlı Kısa Hikâyelerin Karşılaştırılmalı
Simgesel Analizi

Özet: Savaşlar insanlık tarihinde büyük yıkımlara neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı da insanları hem cephede hem de cephe gerisinde çok büyük oranda etkilemiş, büyük kayıpları beraberinde getirmiştir. Savaşın ortaya çıkardığı enkaz, aynı zamanda insanların yaşadıkları felaketin maddi ve manevi boyutunu da acı gerçekleriyle ortaya koymuştur. İnsanın yaşadığı dramlar ulusların edebiyatlarına da konu olmuştur. Bu çalışmamızda Amerikan edebiyatında *Short Story*’lerden etkilenen Alman yazarlar arasında en başat isimlerden biri olan Wolfgang Borchert’in *Mutfak Saati* ve *Ama Geceleri Fareler Uyur* adlı iki kısa hikâyesi, dönemin şartları göz önünde bulundurularak simgesel anlatım üzerinden karakter, mekân ve motiflerin analizleri yapılarak Hermeneutik bir anlayışla yorumlanmış ve hikâyelerde tespit edilen ortak ve farklı yönler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Borchert, Kısa Hikâye, Hermeneutik, Karşılaştırmalı Edebiyat.

Comparative Symbolic Expression in Short Stories "The Kitchen Clock" and "The Rats Sleep
At Night"

Abstract: Wars have caused great destruction in human history. The Second World War also affected people both on the front and behind the front to a great extent, bringing with it major losses. The wreckage caused by the war also revealed the material and spiritual dimension of the catastrophe people suffered with their grim reality. The dramas experienced by humanity have also been the subject of the literatures of nations. In this study, two short stories of Wolfgang Borchert, one of the most prominent names among German writers influenced by Short Stories in American literature, are called "Kitchen Clock" and "The Rats Sleep at Night", by analyzing characters, places and motifs through symbolic narration, and a Hermeneutic which was interpreted with an understanding and it was tried to reveal the common and different aspects determined in the stories.

Keywords: Borchert, Short Story, Hermeneutics, Comparative Literature.

* Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karşılaştırmalı Edebiyat (Disiplinlerarası) ABD Yüksek Lisans Öğrencisi, Aydın, E-Mail: brsnerkurt@gmail.com, 0000 0002 9600 1619

* Doç. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Aydın, E-Mail: mnakiboglu@adu.edu.tr, ORCID: 0000 0002 1892 1620

Giriş

1933 yılında Almanya’da Nasyonal Sosyalistlerin iktidara gelmesiyle birlikte ülke içinde etnik kıyımlar yapılmış ve bu eziyetten Yahudilerin yanı sıra Almanlar da büyük zarar görmüştür. Nasyonal Sosyalistler tarafından toplama kampları ve gaz odalarında acımasızca öldürülen insanların sayısının beş ile altı milyon arasında olduğu tahmin edilmektedir.¹

İnsanlık dışı olaylara sahne olan Almanya 1945 yılının Mayıs ayında İkinci Dünya Savaşından mağlup olarak çıkmıştır. Adolf Hitler tarafından başlatılan bu dehşetli savaş² süresince, kırk milyonu aşkın insan hayatını kaybetmiştir. Kayıplar ve yaşanan dramlar göz önüne alındığında İkinci Dünya Savaşının insanlık tarihinin en kanlı savaşı olduğu kabul edilmektedir. Savaşta sadece askerlerin değil aynı zamanda sivil halkların da çatışmalardan etkilenmiş olması can kayıplarının Birinci Dünya Savaşındakinden çok daha fazla olmasına neden olmuştur.³ Binlerce insanın yaralanması veya sakat kalmasının yanında, cepheden dönenlerin birçoğunun da evlerini, yuvalarını, yakınlarını kaybettikleri bilinmektedir. Savaş, sadece fiziksel bir yıkıntıyı değil, aynı zamanda insanlığın içsel yıkıntısı ve çöküşünü de beraberinde getirmiştir. Manevi olarak yıkılan dönem insanı içinden çıkılmaz bir umutsuzluğa düşmüştür.⁴

Savaş dönemindeki şartlardan sivil halk içerisindeki sanatçılar da olumsuz etkilenmişlerdir. Dönemin iktidarının hedefindeki etnik unsurlardan Yahudi yazarların yanında Nasyonal Sosyalist rejime karşı çıkan Alman yazarlar da olumsuz etkilenenler arasındadırlar. Sanatçılara çeşitli yasaklar getirilmiş, eserleri manipüle edilmeye ve engellenmeye çalışılmıştır. Bu dönemde yasaklı olan yazarların eserleri yakılmış ve bazı yazarlar da sürgün edilmiştir. Yazarlar ve şairler eserlerini yazamadıkları gibi dünya edebiyatını da takip etme imkânı bulamamışlardır. Bunun nedeni Nasyonal Sosyalist yönetimin bu yazar ve sanatçıları kendisine muhalif ve tehdit olarak görmesiydi.⁵

---

¹ Walter Görlietz, *Der zweite Weltkrieg / 1939-1945* (Stuttgart: Steingrüben Verlag, 1990), 581.

² Rudolf Gültner, *So kam der grosse Krieg*. (Recklinghausen: Georg Bitter Verlag, 1990), 7.

³ Fesun Koşmak, *Alman Yazar Heinrich Böll’ün Kısa Hikâyelerinde II. Dünya Savaşının İzleri*. Ciu Cyprus International Üniversitesi Folklor/Edebiyat Dergisi, Cilt 17, Sayı 66, (2011): 24.

⁴ Meryem Nakiboğlu, *Wolfgang Borchert’in “Mutfak Saati” Adlı Kısa Öyküsüne Psikanalitik Bir Yaklaşım*. Border Crossing, 7/1 (January-June 2017): 122.

⁵ Jan Berg ve Hartmut Böhme, *Sozialgeschichte der deutschenliteratur von 1918 bis zur Gegenwart*. (Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag, 1981), 367-368.

Alman Edebiyatında Kısa Hikâye

Dönemin baskıcı rejimi sebebiyle şair ve yazarların çoğunun gençlikleri savaşın yıkıcı etkisiyle adeta yaşanmamıştır. Bu kuşak hayatta kalma mücadelesi vermek zorunda kalarak hem fiziksel hem psikolojik açıdan yıpranmış ve derin yaralar almıştır.⁶ Savaştan ve esaretten döndüklerinde de kendilerine yeniden bir hayat kurma gayreti içinde olamamışlardır.

Bu kayıp kuşak her ne kadar silinmeye çalışılmış olsa da savaşın ve dönemin en önemli hafızası konumuna gelmiştir. Toplumsal hafızayı oluşturan ve yaşanılanları geleceğe aktaranlardan biri de Wolfgang Borchert'tir (1921-1947). İkinci Dünya Savaşının edebiyata ve sanatçılara olan etkisini ve Borchert'in dönemdeki önemini vurgulamak gerekirse:

İkinci Dünya Savaşı siyasi ve toplumsal yönü gibi keskin şekilde sanata da yön veren önemli bir toplumsal olaydır. Sanata olan etkisinin nedeni, savaşı çok acı şekilde deneyimleyen insana verdiği zarardır. İnsan, hafızası, duyguları, düşünceleri gibi öznel yanları bulunan bir canlı varlık olarak, savaşta yıkılan yapılar, sekteye uğrayan devlet ilişkileri kadar çabuk onarılamamıştır. Maddi dünyanın yıkılmışlığının da etkileriyle çok büyük bir içsel yıkıma uğrayan insan, savaşın bu zarar veren yönünü duyguları ve düşünceleri aracılığıyla sanatın birçok dalında dile getirmiştir. Bu sanat dallarından en önemlilerinden biri de edebiyattır. Dünya Edebiyatı dizgesinin parçalarından biri olan Alman edebiyatının önemli yazarlarından Wolfgang Borchert (1921-1947), "Savaş Yaraları"nı en etkileyici şekilde anlatan yazarlardan biridir. Kendisinin, savaşın önlenemez ve geri alınamaz yıkıcılığını hem asker hem de sivil olarak savaş sırasında ve sonrasında yaşamış olması, bu etkili anlatımda önemlidir.⁷

Savaş sonrasında kendilerine yeni sistem içerisinde son on yıldakinden farklı bir yön çizmiş olan edebiyatçılar,⁸ Alman edebiyatında yeni türlerin ortaya çıkmasını sağlamışlardır. Bu yeni edebi türlerden biri de *Deutsche Kurzgeschichte* yani *Alman Kısa Hikâyesi*'dir. Bu anlatı türü Almanya'da yeni biçimlenmiş bir edebi tür olarak 1945'ten sonra okuyucularıyla buluşmuştur.⁹

Yazarlar, Nasyonal Sosyalizm döneminin sona ermesiyle birlikte yazmaya, eser vermeye başlamışlardır. Ancak yaşadıkları insanlık dışı muamele ve zorlu yıllar içerisinde sosyal, psikolojik ve mesleki anlamda büyük zararlara uğramış insanlar olarak hiçbiri savaş öncesi kadar sağlıklı,

⁶ Gürsel Aytaç, *Çağdaş Alman Edebiyatı*. (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2012), 360.

⁷ Gökhan Şefik Erkurt, *Savaş Sonrası Alman Edebiyatı / Hermeneutik ve Alımlama Estetiği Odaklı Karşılaştırmalı Çözünlemeler*. (Konya: Çizgi Kitabevi, 2021), 282.

⁸ Helmuth Nürnberger, *Geschichte der deutschen Literatur*. (München: Bayerischer, 1993), 347.

⁹ Ruth J. Kilchenmann, *Die Kurzgeschichte*. (Stuttgart: W. Kohlhammer Verlag, 1967), 180.

huzurlu ve dinç olamamıştır.¹⁰ Kimi, savaşa bizzat katılmış, esir düşmüş, kimi de rejimin baskısıyla birçok açıdan yıpranmıştır. Bu dönemin en bilinen yazarlarından Wolfgang Borchert kendi kuşağını *“hayattan çok, ölümü tanımış kuşak”* olarak tanımlayarak durumu ifade etmeye çalışmıştır.¹¹

Almanya'nın genç kuşak yazarları kendilerini dünyadaki gelişmelere yetiştirmeye çalışırken genel olarak Fransız ve Amerikan edebiyatını ve romanlarını incelemişlerdir.¹² Yazarlar dönemin getirdiği sorunlarını öncelikle kısa hikâyelerde işlemeyi tercih etmişlerdir. Bu yönelimde Amerikan edebiyatında kısa hikâyeye türünün güçlü isimlerinin etkisi azımsanmayacak derecededir. Almanca yazan dönem yazarları, öncelikle Ernest Hemingway, John Steinbeck, William Faulkner gibi dünyaca ünlenmiş yazarlardan etkilenmeleriyle eserler üretmeye başlamışlardır.

Wolfgang Borchert, savaş sonrası ortaya çıkan, *Trümmerliteratur* (Yıkım Edebiyatı) adıyla bilinen edebiyat akımının tanınmış, genç ve en önemli kısa hikâyeye yazarlarından birisidir. Yıkım Edebiyatında genel olarak, eve dönen askerlerin savaşta, cephelerde, esaret altında yaşadıkları ve savaş yıllarının sivil bireyler üzerindeki etkilerinin konu edildiği görülmektedir.¹³ Borchert'in de hikâyeleri savaş sonrası yıkılmışlığı, açlığı, maddi manevi kayıpları, yurtsuzluğu, çaresizliği, tükenmişliği ve yine de umut edebilmeyi konu edinerek, etkili bir şekilde okuyucuya aktarmayı başarmıştır. *“Borchert özellikle savaş dönemini bizzat yaşamış, kendisi de savaşmak istemediği için tüm baskı ve zorluklarla mücadele ederek bedelini fazlasıyla ödemiştir”*¹⁴.

Nakiboğlu'nun belirttiği gibi Nazi yönetiminde geçen yıllar, Wolfgang Borchert'in gençliğini gasp etmiştir. Zira asker olarak cephelere gönderilmiş, yaralanmış ve hatta askerlikten kurtulmak için kendini yaraladığı iddiasıyla askeri mahkemece mahkûm edilmiştir.¹⁵ Borchert savaş yıllarını yaralı ve hasta olarak zor şartlar altında atlatmıştır. Hikâyelerini kısa bir örüntü içerisinde yazmış ve biçimsel detaylara girmemiştir. *“Uzun hikâyeler yazmaya, biçimle fazla uğraşmaya, tahliller yapmaya, sorunlarla uğraşmaya hiç mi hiç vaktim*

---

¹⁰ Dursun Zengin, *Çağdaş Alman Edebiyatından Kısa Hikâyeler* (T.C Kültür Bakanlığı: Ankara, 2000), 1.

¹¹ Gürsel Aytaç, *Çağdaş Alman Edebiyatı*, 429.

¹² A.g.e., 371.

¹³ Herbert A. Frenzel, *Daten deutscher Dichtung Chronologischer Abriß der deutschen Literaturgeschichte*, Band II. (Köln: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1977), 644.

¹⁴ Meryem Nakiboğlu, *Wolfgang Borchert'in “Mutfak Saati” Adlı Kısa Öyküsüne Psikanalitik Bir Yaklaşım*, 1.

¹⁵ A.g.e., 125.

yok. Çok yazmalıyım, hızlı yazmalıyım”¹⁶ diyerek Alman Kısa Öykülerinin temellerini atmış ve kendinden sonra gelen yazarlara örnek olmuştur.

Borchert’in dışavurumcu edebiyattan ve ahlaki anlayıştan etkilendiği bilinmektedir. Genç yaşta ölmesine rağmen, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki edebiyat camiasında birçok yazarın bir araya gelerek kurdukları 47’liler Grubu (Gruppe 47) üzerinde çok etkili olmuştur. Wolfgang Borchert çağın insanların görünen yönleri gibi yozlaşmış, sahteleşmiş edebiyat anlayışını benimsemediğini belirtmektedir.

Gramerî düzgün yazarları gereksinmıyoruz artık. Düzgün bir gramerin istediği sabırdan yoksunuz. Ateşli, huçkınlarla, boğulmuş duygularla çalışan yazarlar gerekli bize. Ağaca ağaç ve kadına kadın diyen, evet diyen, hayır diyen: Yüksek sesle, açık seçik ve üç kez ve miş’li zamanlardan uzak, dolaysız. ifadeleriyle dile getirir.¹⁷

Çalışmamızda Wolfgang Borchert’in “*Mutfak Saati*” ve “*Ama Geceleri Fareler Uyur*” adlı hikâyelerinin simgesel anlatım üzerinden karakter, mekân ve motifleri analiz edilerek yorumlanmıştır. Son olarak iki hikâye tespit edilen ortak ve farklı özellikleri bağlamında yorumsayıcı (Hermeneutik) bir anlayışla karşılaştırılarak incelenmiştir.

Mutfak Saati

Wolfgang Borchert’in *Mutfak Saati* adlı eserinde, Alman bir gencin evinin gece vakti bombalanması sonucu ailesini, yuvasını ve evini kaybedişiyle yaşadığı yıkım anlatılmaktadır. Genç, elindeki mutfak saatiyle bir bankta oturan insanların yanına gelir. Onlara, elindeki saatin çalışmadığını, bozuk olduğunu ve iki buçukta durduğunu söylemektedir. Sık sık saatin iki buçukta durmuş olduğunu tekrar etmesi üzerine bankta oturan biri tam o saate mi evlerinin bombalandığını sorar. Bunun üzerine genç hemen hemen her gece saat iki buçukta eve geldiğini ve o saatlerde aç olduğunu anlatır. Genç, her ne kadar sessizce eve girse de, uykudan uyanmış, üzerinde hırkası, boynunda kırmızı atkısı ve yalınayağıyla annesinin kendisi için yemek hazırladığını ve karnını doyurana kadar da annesinin yanında kaldığını anlatır. Annesinin her gece oğlu için kalkmasını ve geç gelen oğluna “yine mi bu kadar geç” diye sormasını kendisinin hep olağan karşıladığını anlatır banktakilere. Banktakilerden biri ailesini sorduğunda genç, onların öldüğünü ve geçmişten sadece elindeki mutfak saatinin kaldığını ve onun da tam iki buçukta durduğunu yineler durur.

¹⁶ Klaus Doderer, *Die Kurzgeschichte in Deutschland*. (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1980), 49.

¹⁷ Wolfgang Borchert, *Ama Fareler Uyurlar Geceleri*. Çeviren: K. Şipal. (İstanbul: Öykü Yayınları, 2017), 296.

Hikâyenin Analizi

İnsanların iç dünyalarının da tıpkı şehirlerin, binaların, köprü ve evlerin yıkılmasına benzer şekilde çöktüğünü en iyi bilenlerden biri Wolfgang Borchert'tir. Yazarın, içsel yıkımının büyüklüğüne ve dönemin baskıcı rejimine rağmen cesaret ve yaşama tutunma arzusu eserlerindeki karakterlere de yansımıştır.

Onu daha uzaktayken kendilerine doğru yaklaştığını gördüler. Çünkü dikkat çeken bir hali vardı. Oldukça kocamış bir yüzü vardı, oysa yürüyüşünden ancak yirmisinde olduğu anlaşılıyordu. Kocaman yüzüyle onların yanına bankın üzerine oturdu. Sonra elinde ne olduğunu gösterdi onlara.¹⁸

Hikâyenin başkarakteri olan genç, ailesinden, geçmişinden arta kalan tek nesnel gerçekliği olan mutfak saatine sığınmıştır. Aslında hiçbir değeri olmayan mutfak saatine, annesiyle olan hatıralarını adeta hapsetmiştir. Elindeki mutfak saatinin kendisinde uyandırdığı duyguları bankta oturanlara aktarmaya çalışmaktadır. Bunu, annesiyle olan hatıralarını tekrar yaşamak istercesine hevesle ve değer bilmezliğinin kendisinde yaşattığı huzursuzlukla anlatmaya gayret ettiği görülmektedir.

Mesele, saatin dördü çeyrek geçe ya da yedide değil, tam iki buçukta durmuş olmasıdır. Zira ben hep iki buçukta eve gelirdim yani geceyi kastediyorum sonra hemen mutfağa giderdim. O an saat hep iki buçuğu gösterirdi ve sonra annem gelirdi. Karanlık mutfakta yiyecek şeyler ararken birden ışık yanar ve annem üzerinde yün hurka, boynunda kırmızı bir atkıyla karşımda dururdu. Ve yalınayak, hep yalınayak. Tabi mutfağımız fayans döşeliydi. Işık fazla geldiği için gözlerini iyice kısırdı. Çünkü uykudan uyanmış olurdu ve geceydi. -Yine mi bu kadar geç? derdi arkadan.¹⁹

Hikâyenin başkarakterinin genç yaşına rağmen daha yaşlı bir yüze sahip olması onun içinde bulunduğu savaş şartlarından ve kaybettiklerinden ne denli etkilendiğinin göstergesidir. Karakter adına yıpratıcı olarak görülebilecek önemli hususların başında pişmanlık duygusunun geldiği görülmektedir. Annesinin, “Yine mi bu kadar geç?” diye her gece aynı soruyu yinelemesi gencin annesinin sitemlerini dikkate almadığını göstermektedir. Annesinin tüm fedakârlığına karşın gencin bu fedakârlığın farkında bile olmayıp, annesiyle geçirdiği zamanın değerine varamamış olması onu bu geri getirilemez günlerin muhakemesini yapmaya götürmektedir. Anın değerini

---

¹⁸ Dursun Zengin, *Çağdaş Alman Edebiyatından Kısa Hikâyeler*, 18.

¹⁹ A.g.e., 20.

bilememiş olmanın getirdiği pişmanlık duygusu altında ruhsal çöküntü yaşamaktadır.²⁰

Genç, annesiyle her seferinde yaşadıkları rutin ve olağan gördüğü anın, gün gelip de biteceğini düşünmemiştir. Annesinin her gece aynı fedakârlığı göstererek kendisini karşıladığı ve gencin sıradan kabul ettiği eski günlere çok da önem atfetmezken, bu değerli anların ellerinden kayıp gitmesinin şaşkınlığını yaşamaktadır. O günlerin değerini bilmediği gerçeğiyle yüzleşmesi onu, elinde kalan mutfak saatine sahip çıkmasıyla iç dengesini yakalamaya, adeta zamanı durdurarak eski günleri telafi etme çabasına götürmektedir.

Diğer karakter olan anne, her gece iki buçukta eve gelen oğluna yiyecek hazırlamak için fedakârca davranmaktadır. Geceleri eve geç gelen oğluna sofraya hazırlamayı kendisine görev bilen fedakâr bir anne olarak fayans döşeli soğuk zemine terliksiz basmasını önceliğinin kendisi değil de oğlu olduğunu göstermektedir. Anne gencin ifadesiyle hep yalınayaktır. Fayans kaplı zeminde çıplak ayaklarıyla, üşüye üşüye oğluna yiyecek hazırlamaktadır ve gece terlik giymemektedir.²¹ Annenin bu davranışı fedakârlığın simgesi iken bu erdemli davranış sadece oğlu ile sınırlı görünmemekte ve ailesinin olası diğer fertlerinin de gece gürültüden etkilenmemelerini istediğini göstermektedir.²² Çağın kadınının temsilcisi konumunda olan anne figürü aile kurumuna karşı olan sorumluluğu da ²³ okura aktarmaktadır.

Borchert'in hikâyelerinde anne karakterlerinin dikkat çekici derecede erdemle donatılmış olmasının altında kendi annesine karşı duyduğu sevgi yatmaktadır. Yazar babasından daha çok annesinin etkisi altında büyümüştür.²⁴ Bu sebeple eserlerinde kadın karakterleri genellikle anaç, vicdan ve merhamet üzerinden can bulmaktadır.

Hikâyede iki mekân karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki, başkarakter ile annesinin buluşma noktası olan mutfaktır. Mutfak, olgusal anlamda aileyi, sefkati, samimiyeti, birlikteliği simgeler. Yaşamın temel prensibi olan beslenmenin gerçekleştiği, yemeğin pişirilip paylaşıldığı, aileyi bir arada tutan yerdir. Hikâyede yer alan mutfak tüm bu evrensel olgu çağrışımlarının dışında başka bir işlev daha üstlenmektedir. Bu işlev başkarakter olan genç

---

²⁰ Meryem Nakiboğlu, *Wolfgang Borchert'in "Mutfak Saati" Adlı Kısa Öyküsüne Psikanalitik Bir Yaklaşım*, 129.

²¹ Dursun Zengin, *Çağdaş Alman Edebiyatından Kısa Hikâyeler*, 20.

²² Gökhan Şefik Erkurt, *Wolfgang Borchert'in "Mutfak Saati" ve "Ekmek" Adlı Öykülerinde Ortak Motifler Üzerinden Fedakâr Kadın ve Bencil Erkek Karakteri*, 284.

²³ Meryem Nakiboğlu, *Wolfgang Borchert'in "Mutfak Saati" Adlı Kısa Öyküsüne Psikanalitik Bir Yaklaşım*, 129.

²⁴ Gürsel Aytaç, *Çağdaş Alman Edebiyatı*, 424.

için bir hafıza konumunda olmasıdır. Genç adam için mutfak, ailesinin kaybindan sonra zihninde iki farklı şekilde hafıza görevi görmektedir. Hem annesinin fedakârlığıyla en güzel zamanların yaşandığı, hem de gencin değer bilmediği zamanların mekânıdır. Birbirine zıt iki durumda mutfak aracılığıyla yaşanmış ve hissedilmektedir. Banktakilere annesiyle mutfakta geçen sohbetlerini detaylarıyla anlatmakta, annesini kırmızı atkısıyla, terliksiz ve uykudan uyanmış oluşuyla, beyaz hurkasıyla yani mutfaktaki tüm detaylarıyla annesini tasvir etmekte, aileyi ve dolayısıyla mutluluğu mutfakla özdeşleştirmektedir. Ancak yitirilen anne gibi mutfak da tüm parçalarıyla birlikte yok olup gitmiştir. Tüm bunlara rağmen gencin elindeki mutfak saati aracılığıyla, zihinsel boyutta mutfak yeniden kurgulanmaktadır. Bu yolla da karakter kendini hesaba çekip, geçmişine sözde müdahale etme olanağını yine mutfakta bulur. Bu sebeple mutfak hem hikâyenin gerçekliği hem de başkarakterin hayal dünyası aracılığıyla var edilmiş iki boyutlu bir mekândır.

Hikâyede geçen diğer mekân okuyucuda ilk izlenim olarak park gibi algılansa da Borchert savaş sonrası bir çocuk parkından söz etmeyecek kadar savaşın yıkıcılığından kendisi de nasibini almıştır. Borchert, insanların oturdukları bank için herhangi bir yere işaret etmemiştir. Bank, dinlenmek, nefeslenmek, bir buluşma yeri, farklı farklı insanların soluklandığı ve sonra yollarına devam ettikleri anlamları içinde barındırır.²⁵ İnsanlar bankta oturduktan sonra tekrar, işlerine evlerine, yuvalarına dönerler. Kısacası bank geçici bir mekân, dinlenme yeridir. İnsanın kendisini dinlediği yerdir.

Hikâyenin başında sayıları tam belli olmayan insanlar bankta oturmaktadırlar. Genç, uzaktan onlara doğru yaklaşım yanlarına oturur ve böylelikle önceden tanışmayan insanlar bir araya gelmiş olurlar. Bankta oturan diğerleri gibi genç adam da bir mola vermiştir adeta. İçinde bulunduğu duruma ve ruh haline ara vermektedir. Bank aynı zamanda onun için dışarıdan kendi geçmiş dünyasını izlediği, kendini dinlediği, anılarını yüksek sesle sorguladığı, elinde çalışmayan saatle kendi gerçekleriyle yüzleştiği bir mekândır. Dolayısıyla bank, başkarakter için kendi gerçekliğine açılan bir kapıdır.

Kısa hikâye yapısı itibarıyla üstün körü bir okumaya uygun olmamakla birlikte okurun da anlam katmanları ve boşlukları üzerinde dikkatle durmasını gerektirir. Örüntüye dair ipuçları, çözümlemeye götürecek çıkarımlar ve anlamlı imalar satır aralarında bulunmaktadır.²⁶ Hikâyede

²⁵ Gökhan Şefik Erkurt, *Savaş Sonrası Alman Edebiyatı / Hermeneutik ve Alımlama Estetiği Odaklı Karşılaştırmalı Çözümlemeler*. (Konya: Çizgi Kitabevi, 2021), 116.

²⁶ Ahmet Uğur Nalcıoğlu, Wolfgang Borchert'in Üç Öyküsünde Dil-Üslup-İçerik İncelemesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 56, (2016): 9.

bankta, güneşin altında oturan insanlar, bebek arabası gibi sembolik anlamları olan motifler aracılığıyla, simgelere dönüşmektedirler. Hikâyenin genelinde imgesel anlam taşıyan birçok unsur bulunmaktadır.

İnsanların bankta güneş altında oturuyor olması imgesel olarak çeşitli çağrışımlar yapabilmektedir. Güneş, evrensel bir olgu ve doğal bir gerçeklik içerisinde hayat, canlılık, toprağa ve bitki örtüsüne güç verme, yaşama sevinci ve umut öğelerini içeren imgesel çağrışımlara sahiptir. Dolayısıyla güneş, banktaki insanların, tüm yıkılmışlıklarına ve maddi manevi çöküşlerine, kayıplarına rağmen yeniden yaşama güçlerini toplayacakları ve yeni bir başlangıç yapabilecekleri yönünde bir izlenim bırakmaktadır. Bu durum savaş sonrası her şeyin galip devletler tarafından pay edilmesi sonucu yeni bir sürecin başlaması anlamında *die Stunde Null* (Sıfır Anı) diye adlandırılmış tarihsel bir olayın²⁷ tezahürü gibidir.

Sıfır Anı mottosuna dayanak oluşturacak olan bir diğer simge de bebek arabasıdır. Bankta oturan kadının bebek arabasını ileri geri sallamasına, kadının umuda, geleceğe sarılması gibi anlamlar yüklenebilir. Arabanın içinde bir bebek olup olmadığı hikâye içinde geçmemekte, yorum yine okuyucuya bırakılmaktadır. Eğer içinde bir bebek olduğu düşünülürse, bebek tüm masumluğu ile yeniden hayata tutunmayı, hayata sil baştan başlamayı simgelemektedir. Eğer bu bir boş bebek arabası ise o halde annesinin, kayıp yavrusunun ardından yeniden hayata tutunma, kadın karakter olarak yuvasına sahip çıkma duygusunun ortaya çıktığını söylemek de mümkündür. Her iki durumda da banktaki kadın karakter üzerinden bebek arabası aracılığıyla hayata tutunma, ayakta kalma çabası gibi simgesel anlatım unsurları görülmektedir.

Hikâyede bozuk mutfak saati başkarakterini simgelemektedir. Zira saat de tıpkı genç adam gibi bombadan payını almış ve saatin eski halinden eser kalmamıştır. Görünürde sağlam, güzel bir saat olmasına rağmen işlevini tıpkı savaş mağduru olmuş hikâyedeki genç gibi yitirmiştir. Bozuk saat hikâyedeki gencin adeta nesnel simgesidir.

Öykünün karakterize edilmiş ve güzel fakat değeri bilinmemiş anın temsilcisi konumundaki saat birçok imgesel değere sahiptir. Beyaz cilası, yuvarlaklığı, gencin anlattığı ve her gece iki buçukta tekrarlanan ve sanki sonsuza dek öyle sürüp gidecek sanılan güzel anların bir temsilcisi gibi.²⁸

Hikâyede renkler üzerinden de simgesel çıkarımlar yapılabilmektedir. Kırmızı rengin imgesel olarak birçok anlama geldiği görülmektedir. Metinde, oğlunun her gece yemeğini hazırlamak için çıplak ayakla mutfakta ansızın

²⁷ James Hawes, *Kısa Almanya Tarihi*. Çeviren: (Y. Alogan. (İstanbul: Say Yayınları, 2019), 203.

²⁸ Gökhan Şefik Erkurt, *Savaş Sonrası Alman Edebiyatı / Hermeneutik ve Anımlama Estetiği Odaklı Karşılaştırmalı Çözümlemeler*, 123.

beliren annenin omuzlarındaki kırmızı atkı dikkat çekmektedir. Adeta bir iyilik meleği gibi, gencin en sessiz şekilde eve geldiği gecelerde dahi birden belirir ve sabırla, sevgiyle, fedakârlıkla ona yemek hazırlar. Kırmızı renk Hristiyan inancında hem *kutsal üçleme*'nin (Baba-Oğul-Kutsal Ruh) renklerinden biri olmasıyla, hem de bakire Meryem'i temsil eden özelliğiyle²⁹ hikâyede özellikle dikkat çekmektedir.

Her gece oğlu için soğuk mutfakta yemek hazırlayan, oğlu uyuduktan sonra da mutfağı toplayan ve bunu yalın ayak, buz gibi zemine basarak yapan bir anne düşünüldüğünde kırmızı rengi, sevgi, şefkat, merhamet ve fedakârlık gibi erdemlerle tanımlamak mümkündür³⁰. Borchert'in annesine olan sevgisinin izleklerinin hikâyelerine kadın karakterlerinin fedakârlıkları olarak yansıdığı düşünüldüğünde böyle bir çıkarım yapılabilir.

Simgesel anlatım içerisinde yorumlanabilme kabiliyetine sahip diğer renkler de saatin beyaz ve mavi renkleri olarak dikkat çekmektedir. Mavi renk gökyüzünün rengi, dolayısıyla da cennetin rengi olarak okunabilmektedir. Hikâyede; “Saatin beyaz mavi yuvarlak yüzüne usulca seslenerek –Şimdi, şimdi anlıyorum, o zamanın cennet olduğunu, gerçek cennet”³¹ ifadelerinden de bu çıkarım yapılabilir.

Borchert'in renk imgeleri üzerinden anı yaşamının asıl cennet olduğuna ve zamanın değil anın değerine gönderme yaptığı düşünülmektedir.

Ama Geceleri Fareler Uyur

Wolfgang Borchert'in “Ama Geceleri Fareler Uyur”³² adlı eserinde dokuz yaşındaki Jürgen savaşta erkek kardeşini kaybetmiştir. Kardeşinin cansız bedeni üst üste çökmüş duvarların altında kalmıştır. Jürgen elinde bir sopa, duvar parçasının altında yarım ekmek ve tütünü ile yıkıntının yanında nöbet tutmaktadır. Jürgen yarı uykudayken başında yaşlıca bir adam belirir. Çocuğun bu hali yaşlı adamın dikkatini çekmiştir. Sohbet etmeye başlarlar. Yaşlı adam, Jürgen'e burada ne beklediğini sorar ama çocuk buna cevap vermeyeceğini söyler. Yaşlı adam onun burada parayı mı beklediğini sorması üzerine Jürgen aşağılayıcı bir tavırla beklediği şeyin asla para olmadığını söyler. Bunun üzerine yaşlı adam elindeki sepette ne olduğunu sorar çocuğa, onun tahmin etmesini ister. Jürgen sepetin içinde ada tavşanı yemi olabileceğini söyler ve akabinde yaşlı adam çocuğun doğru tahmin ettiğini ve evinde tam yirmi yedi tane ada tavşanı olduğunu söyler. Jürgen isterse onları

²⁹ A.g.e., 123-124.

³⁰ Gökhan Şefik Erkurt, *Savaş Sonrası Alman Edebiyatı / Hermeneutik ve Alımlama Estetiği Odaklı Karşılaştırmalı Çözümlemeler*, 122.

³¹ Dursun Zengin, *Çağdaş Alman Edebiyatından Kısa Hikâyeler*, 20.

³² A.g.e., 22.

görebileceğini ifade eder. Yaşlı adam hatta bir tane yavru tavşanı Jürge'n verebileceğini söyler. Jürge ise nöbet tuttuğu duvar yıkıntılarını terk edemeyeceğini dile getirir. Yaşlı adama öğretmeninden lağım farelerinin ölümlerini etini yediğini öğrendiğini söyler. Yaşlı adam bunun üzerine farelerin geceleri uyuduğunu, öğretmenin bunu nasıl olur da bilemediğini söyler. Farelerin havalar karardığında uyumaya başladığını söyler. Jürge nöbet tuttuğu yıkıntının içine küçük çukurlar açmaya başlamıştır, bir sürü küçük tavşan yatağı. Yaşlı adam tavşanlara yem verdikten sonra Jürge'yi gelip alacağını söyler. Jürge tavşan yatakları çizmeye devam ederek hava kararınca kadar nöbet tutup hava karardıktan sonra yaşlı adamın gelip kendisini almak istemesini kabul eder.

Hikâyenin Analizi

Borchert sivil ve askeri yaşamında gösterdiği cesareti eserlerine de kurguladığı karakterler üzerinden yansıtmıştır. Hikâyenin dikkat çeken ilk özelliği cesaret duygusudur. Başkarakterlerden biri olan küçük çocuk cesur davranışları ile öne çıkmaktadır. Borchert de içinde yaşadığı dönemin baskılarına boyun eğmemiş ve hiçbir durumda fırsatçı bir düşünce ile hareket etmemiştir³³. Borchert'in cesareti küçük Jürge'nin tuttuğu nöbette, elindeki sopasında, kumanyasında ve tütününde gizlidir³⁴. Jürge'nin bombalanma sonucu yıkılmış evlerinin enkazında gece gündüz demeden elinde bir sopayla küçük kardeşinin cesedini farelerin yememesi için beklemesi; cesareti, inadı, sevgiyi, vefayı ve umudu barındırmaktadır. Çocuk, küçük yaşı ve çökmüş duvar altındaki kumanyası ve tütünü ile dönemin askerlerini ve yetişkin erkeklerini temsil etmektedir. Elindeki sopası onun, koruyucusu yani silahıdır.³⁵

Enkaz çölünün yarı uykuda oluşuyla³⁶ savaş hareketliliğinin halen devam ettiği izlenimi verilmek istenmiştir. Zira dönemin cesur askerini ve Almanya'nın genç neslini temsil eden Jürge de savaşan olarak, *asker uyumaz içsellikle* yarı uykudadır.

Jürge, yaşı küçük olmasına rağmen hem fiziksel hem ruhen savaş yorgunudur. Hikâyede geçen; "*Adam yukarıdan aşağıya doğru darmadağınık saçlara baktı*"³⁷ ifadesi çocuğun, yıkılarak toz içinde kalmış binalar, yapılar ve sokaklar gibi adeta zarar gördüğünün simgesel anlatımıdır. Bombalama

³³ Peter Rühmkorf, P. Wolfgang Borchert in *Selbstzeugnissen und Bilddokumenten*. (Hamburg: Rowohlt Verlag, 1966), 168.

³⁴ Gökhan Şefik Erkurt, *Savaş Sonrası Alman Edebiyatı / Hermeneutik ve Alımlama Estetiği Odaklı Karşılaştırmalı Çözümlemeler*, 92.

³⁵ A.g.e. 92.

³⁶ Dursun Zengin, *Çağdaş Alman Edebiyatından Kısa Hikâyeler*, 22.

³⁷ A.g.e., 25.

sonucu kendisinden küçük kardeşini kaybetmiş, evi yıkılmıştır. Yetişkin bir erkek ve cesur bir asker gibi davranıp nöbet tutması, sigara içmesine karşın kaybetmediği *çocuk saflığı* ile de dikkat çekmektedir. Öğretmeninin okulda fareler hakkında söylediğine inanması sonucu, kardeşini koruyabileceğini düşünmesi ve bunca yıkıntının içinde adamın elindeki sepette tavşan yemi olduğunu düşünmesi onun iç dünyasının bir diğer yarısının da hala çocuk kaldığının göstergesidir.³⁸

Diğer karakter olan yaşlı adam, savaşın her şeyi alıp götüren büyük yıkıcılığının hüküm sürdüğü bir anda kurtarıcı gibi ortaya çıkmaktadır. Jürgen’i bulunduğu düşünsel ve duygusal girdaptan çıkarmaya ve en önemlisi ona umut olabilmeye çalışan güçlü bir karakter oluşuyla dikkat çekmektedir. Yaşlı adam tüm bu özellikleriyle ulusların karşılaştıkları savaş benzeri badirelerden ayakta kalarak çıkmalarını sağlayan geleneğin simgesidir.

Jürgen’in moloz üzerinde adeta bir asker gibi nöbet tutması ve sınıksız tuttuğu sopasıyla toprağı karıştırırken yaşlı adamın sepeti aracılığıyla ona tavşanları düşündürmesi sonucu yetişkin ruh halinden tekrar çocuk ruh haline dönüş yaptığı görülmektedir. Hikâyede yer alan; *“Jürgen sopayla yıkıntının içine küçük çukurlar açıyordu. Bir sürü küçük küçük yatak bunlar, diye düşündü”*³⁹ ifadesi yaşlı adamın küçük Jürgen’in zihninde ve ruhunda gerçekleştirdiği olumlu değişimin göstergelerinden biridir. Küçük çocuğun sopayla tavşanlar için çizdiği yatakların kardeşinin o esnada yatamadığı yatağın simgesi olduğu söylenebilir. Çocuk, hikâyenin geri kalanında da adamın yönlendirmeleri sonucu içinde bulunduğu olumsuz ruh halini bırakarak bir tavşan edinme hayalini kurmaya başlamaktadır. En sonda yaşlı adamın arkasından bu amaç doğrultusunda seslenmektedir.

‘Tamam.’ diye bağırdı Jürgen. ‘Bekleyeceğim. Zaten hava kararınca dek fareleri beklemem gerekir. Mutlaka bekleyeceğim.’ Sonra bağırarak: ‘Evde daha tahta da var. Sandık tahtaları.’ diye bağırdı.⁴⁰

Hikâyedeki motiflerden olan tavşan dikkat çekicidir. Alman mitolojisinde tavşanın bahar tanrıçası olan Ostara’nın kutsal hayvanı olduğuna inanılır. Tavşan, doğurganlığın sembolü olarak kabul edilir ve onun baharın habercisi olduğuna inanılır⁴¹. Hristiyanlığın atalarından günümüze miras kalan bu inanış her yıl baharın başlangıcında bayram olarak da kutlanmaktadır.

³⁸ Gökhan Şefik Erkurt, *Savaş Sonrası Alman Edebiyatı / Hermeneutik ve Alımlama Estetiği Odaklı Karşılaştırmalı Çözümlemeler*, 94-95.

³⁹ Dursun Zengin, *Çağdaş Alman Edebiyatından Kısa Hikâyeler*, 25.

⁴⁰ A.g.e., 26.

⁴¹ Gertrud Wagemann, *Feste der Religionen – Begegnung der Kulturen*. (Kösel Verlag: München, 1996), 49.

Yaşlı adamın beslediğini söylediği tavşanların da, toprağın verimliliğinin artmaya başladığının müjdecisi olan baharın gelişini, bolluğu, bereketi, doğurganlığı temsil ettiğini söylemek yerinde olacaktır. Tavşanın yılda birçok defa yavruladığı düşünülecek olursa savaş sonrası insan kayıplarının yine tavşan sembolü üzerinden yeni doğumlarla nüfuslarının çoğalacağını, dolayısıyla güçlenerek, millet olarak tekrar ayağa kalkacaklarının habercisi olduğunu söylemek mümkündür.

Güneş; hayat, canlılık, yaşama sevinci ve umut öğelerini içinde barındıran imgesel anlatımı çağrıştırmaktadır. Hikâyede güneş imgesi karşımıza iki şekilde çıkmaktadır. Hikâyenin sonunda yaşlı adamın Jürgen'in söylediklerini duymadan kızılbaşan güneşe doğru yol alması onun da güneşle birlikte görevini yerine getirdiğini düşündürülebilir. Güneşin, akşam kızılığına bürünmesi adam için onun kendisine biçtiği küçük Jürgen'i hayata bağlama görevini yerine getirdiği anlamına gelirken, yine aynı güneş üzerinden Jürgen'in güneşin parlaklığına dikkat çekmesi onun hayata tutunma ve tüm yıkılmışlığına ve içsel çöküntüsüne rağmen parlayan bir güneş onun için yeni başlangıçların, aydınlık ve parlak bir hayatın temsilcisidir diye düşünmekteyiz. Aynı güneş ışıklarının kızılığı yaşlı adam için görevini bitirdiği anlamını taşıırken Jürgen için güneşin parlaklığı yeni bir hayatın temsilcisidir.

Ancak adam bunları artık duymuyordu. Çarpık bacaklarıyla hızlıca güneşe doğru yürüyordu. Güneş akşam kızılığına bürünmüştü ve Jürgen adamın bacakları arasında güneşin nasıl parıldadığını görebiliyordu.⁴²

Hikâyede iki mekân karşımıza çıkmaktadır. İlki Jürgen'in kardeşinin cansız bedeninin farelerce yenmesine karşı nöbetinin tuttuğu toz bulutunun zaman zaman yükseldiği moloz yığınlarının üst üste yığıldığı mekândır. Karamsar, karanlık, umudun tükendiği yerdir. Bir diğer mekân ise, yaşlı adamın ada tavşanlarını beslediğini söylediği, hatta yavru tavşanların olduğu mekândır. Toz bulutunun olduğu ve hikâyenin geçtiği mekân o günün yıkık Almanya'sını temsil ederken, yaşlı adamın tavşanları beslediği mekân ise yine geleceğin, umudun yeni doğacak olan aydınlık, güçlü Almanya'nın temsilidir, bunu "*Savaş esnası ve sonrası Almanya*" diye söylemek de mümkündür.

Her şeyin baştan inşa edilmeye başlanacağını ifadesi olarak da okunabilen *Sfır Anı* (die Stunde Null)'nı simgeleyen başlıca motif de yaşlı adamın elindeki sepettir. Sepetin içinde gerçekten tavşan yemi olup olmadığıyla ilgili yorum okuyucuya bırakılmıştır. Okuyucunun içinde varsaydığı tavşan yemi umut, hayata yeniden başlama, beslenme, güçlenme,

⁴² Dursun Zengin, *Çağdaş Alman Edebiyatından Kısa Hikâyeler*, 26.

varlığını devam ettirme anlamında tavşanlar üzerinden dönemin yıkık Almanya insanına atfedilmesi olarak düşünülmektedir.

Hikâyelerin Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi

Çalışmamızın odağı doğrultusunda her iki kısa hikâyede göze çarpan, imgesel anlam taşıyan çokça unsur göze çarpmaktadır. Bu unsurların, her iki hikâyede hem benzer hem de farklı yönlerini değerlendirmeye çalışacağız.

Kısa hikâyeler iki tür olarak kurgulandıkları kadar çözümlemeleri bu iki önemli husus üzerine inşa edilir. Gelfert’e göre kısa hikâyeye ya bir olayı ya da bir durumu anlatır. İkisinden biri ile başlayacak tespit aşamasıyla da çözümleme (interpretation) sürecine alınır.⁴³ Wolfgang Borchert’in her iki hikâyesinde de durgunluk hâkimdir ve tipik Alman kısa hikâyesi özelliklerini göstermektedirler. Her iki hikâyede de olay değil durum vardır.

Mutfak Saati adlı kısa hikâyede gencin elinde mutfak saatiyle bankta oturan insanların yanına giderek, annesiyle yaşadıkları anlarını anlatması gencin annesinin ölümünü zor da olsa kabullendiğini gösterir. Aynı minvalde *Ama Geceleri Fareler Uyur* adlı hikâyede yine benzerlik gösterir, küçük Jürgen kardeşinin molozlar altında öldüğünü kabullenmiş görünmektedir ki öğretmenin öğretisi doğrultusunda kardeşinin cansız bedenini o saf yüreğiyle ve inancıyla farelerden korumaya çalışmaktadır.

Mutfak Saati adlı hikâyede anne motifi gücü, birlikteliği aile bireylerini bir arada tutmak için olan gücüyle karakterde can bulurken aynı minvalde *Ama Geceleri Fareler Uyur* adlı hikâyede bu görevi yaşlı adam üstlenmiştir. Her iki karakter de toplumsal alanın birer temsilcisi olarak görünürken, anne karakteri çekirdek ailenin temsilini üstlenmektedir. Yaşlı adam karakteri ise toplumun bütünü yani bir ulusun temsilcisidir.

Hikâyelerin yazıldıkları dönem dikkate alındığında Borchert’in hem genç hem de küçük Jürgen karakterlerinin dış görünüşlerinin okuyucuyu savaşın izleklerine götürdüğü söylenebilir. “Oldukça kocamış bir yüzü vardı, oysa yürüyüşünden ancak yirmisinde olduğu anlaşılıyordu”.⁴⁴*Mutfak Saati* adlı hikâyede gencin yüzünün kocamış olması gencin savaştan payına düşeni aldığının acı bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır “Galiba burada uyuyorsun, ha? diye sordu adam ve yukarıdan aşağıya doğru darmadağın saçlara baktı”.⁴⁵ *Ama Geceleri Fareler Uyur* adlı hikâyede de yine aynı minvalde küçük Jürgen’in saçlarının hem dağınık, hem de tozlu oluşu yine hikâyelerin yazıldıkları dönem göz önünde bulundurulduğunda savaşın kanlı canlı

⁴³ Hans-Dieter Gelfert, *Wie interpretiert man eine Novelle und eine Kurzgeschichte?* (Stuttgart: Reclam Verlag, 1993), 98.

⁴⁴ Dursun Zengin, *Çağdaş Alman Edebiyatından Kısa Hikâyeler*, 18.

⁴⁵ A.g.e, 22.

varlığını ve insanlar üzerindeki korkunç etkisinin içten dışı vurumudur diye yorumlamak mümkün görünmektedir.

Güneşin, hem *Mutfak Saati* hem de *Ama Geceleri Fareler Uyur* adlı hikâyelerde aynı sembolik anlam taşıdığını söylemek mümkündür. Dönemin savaş mağduru insanların umudu, aydınlığı dolayısıyla hayata tutunmaları gelecek güzel yarınların habercisi olarak yorumlanabilir.

Gencin elindeki mutfak saati geçmişteki anıların oluşturduğu özlem ve gencin kıymet bilmezliğinin kendisinde yaşattığı vicdan muhakemesi dolayısıyla geçmiş günleri temsil ederken; Jürgen'in hikâyesindeki tavşan yavruları ise kayıp kardeşinin Jürgen'de yarattığı boşluğu doldurması açısından düşünüldüğünde, küçük Jürgen'i teselli edecektir. Dolayısıyla umudu, yaşanacak güzel günleri ve geleceği temsil etmektedir diye düşünmekteyiz. Gencin saate tutunması; Jürgen'in de tavşanlara tutunma isteğinin her iki karakterin de savaş sonrası yaşama tutunma ihtiyaçlarından doğduğunu söyleyebiliriz.

Mutfak Saati adlı hikâyede bankta oturan kadının ileri geri salladığı içinde bebek olduğunu düşündüğümüz bebek arabası ile *Ama Geceleri Fareler Uyur* adlı hikâyede yaşlı adamın elinde tavşan yemi olduğunu düşündüğümüz sepetin yine geleceğin umut dolu Almanya'sını temsil ettiğini düşünmekteyiz. Zira doğan bir bebeğin büyümesi emek, bakım, zaman ister. Dolayısıyla düştüğü yerden kalkacak ve küllerinden yeniden güçlenerek doğacak olan dönemin Almanya'sı olarak düşünmek yerinde bir tespit olacaktır. Aynı minvalde içinde tavşan yemi olduğunu düşündüğümüz sepetin de yine aynı imgesel anlam taşıdığını söylemek mümkündür. Savaş ortamının çirkin yüzlerinden biri de aç susuz kalmaktır. Geleceğin görünmediği güvensiz bir ortamda sepetin içindeki yem tavşanların beslenmesi, güçlenmesi ve hayata devam etmesi, dolayısıyla üreyerek, güçlenerek var olmaları demektir. Her iki hikâyede de hem sepet hem de bebek arabası dönemin Almanya'sının geleceğe olan umudunu simgelemektedir.

Sonuç

Wolfgang Borchert’in her iki eseri, dönemin şartları doğrultusunda simgesel anlatımları üzerinden yorumsayıcı anlayışla incelendiğinde her iki hikâyede de benzerlikler ve farklılara değinilmiştir. Her iki hikâyede de imgesel anlatımlara sıkça başvurduğu gözlemlenmektedir. Wolfgang Borchert’in sıcak savaşın bir askeri olarak bizzat yaşamış olduğu tüm zorlukların ve korkunçlukların eserlerinde can bulması ve okuyucuyu olaya değil savaş sonrası tek bir duruma odaklaması dikkat çekicidir.

Mutfak Saati adlı hikâyede aile bombanın düştüğü anda darmadağın olmuştur. Genç geçmiş zamanın kıymetini bilmezliğiyle saatine yani geçmişine sarılmıştır. Cennet gencin geçmiştir. *Ama Geceleri Fareler Uyur* adlı hikâyede ise cennet küçük Jürgen için gelecektir. Çünkü o artık kardeşinin yattığı molozların olduğu yere, gün ağarınca yem vereceği tavşanların yataklarını çizmektedir.

Mutfak Saati’ndeki gencin dıştan aldığı herhangi bir destek yoktur. O tamamen tek başına geçmişine içsel bir yolculuk yaparken, *Ama Geceleri Fareler Uyur*’da küçük Jürgen dıştan aldığı yaşlı adamın desteğiyle geleceğine sarılmıştır. Evi bombalanan genç dönemin pişmanlıklarını yaşayan genç neslin ve yitip giden zamanın temsilcisidir. Küçük Jürgen ise dönemin Almanya’sının yönlendirilebilir ve eğitilebilir gelecek nesillerini temsil etmektedir. Sonuçta yazar her iki kısa hikâyeye ile hayatta karşılaşılabilecek tüm olumsuzluklara rağmen, ister çocuk, ister genç, ister yaşlı olsun her insanın, içinde doğuştan var olan geçmişe vefa, aileye, anneye özlem duygularını maddi değeri olmayan, basit nesnelere ifade ederek, yine de küçük şeylerde mutluluk bulabilmeyi, hayata sarılmayı, tüm yıkıntılar içinde geleceğe umutla bakabilmeyi çarpıcı biçimde gözler önüne sermiştir.

Kaynakça

- Aytaç, G. *Çağdaş Alman Edebiyatı*. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2012.
- Berg & Böhme, J. B. *Sozialgeschichte der deutschen Literatur von 1918 bis zur Gegenwart*. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag, 1981.
- Borchert, W. *Ama Fareler Uyurlar Geceleri*. (Çev: Şipal, K.) İstanbul: Öykü Yayınları, 2017.
- Doderer, K. *Die Kurzgeschichte in Deutschland*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1980.
- Erkurt, G. Ş. *Savaş Sonrası Alman Edebiyatı / Hermeneutik ve Alımlama Estetiği Odaklı Karşılaştırmalı Çözümlemeler*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2021.
- Erkurt, G. Ş. *Wolfgang Borchert'in "Mutfak Saati" ve "Ekmek" Adlı Öykülerinde Ortak Motifler Üzerinden Fedakâr Kadın ve Bencil Erkek Karakteri*. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Armağan Sayısı (18), s. 281-290, 2020.
- Frenzel, H. F. *Daten deutscher Dichtung Chronologischer Abriss der deutschen Literaturgeschichte*, Band II. Köln: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1977.
- Gelfert, H. D. *Wie interpretiert man eine Novelle und eine Kurzgeschichte?* Stuttgart: Reclam Verlag, 1993.
- Görlitz, W. *Der zweite Weltkrieg / 1939-1945*. Stuttgart: Steingrüben Verlag, 1990.
- Gültner, R. *So kam der grosse Krieg*. Recklinghausen: Georg Bitter Verlag, 1990.
- Hawes, J. *Kısa Almanya Tarihi*. (Y. Alogan, Çev.) İstanbul: Say Yayınları, 2019.
- Kilchenmann, R. J. *Die Kurzgeschichte*. Stuttgart: W. Kohlhammer Verlag.
- Koşmak, F. "Alman Yazar Heinrich Böll'ün Kısa Hikâyelerinde II. Dünya Savaşının İzleri". *Ciu Cyprus İnternational Üniversitesi Folklor/Edebiyat Dergisi*, Cilt 17 Sayı 66, (2011): 23-28.
- Rühmkorf, P. *Wolfgang Borchert in Selbstzeugnissen und Bilddokumenten*. Hamburg: Rowohlt Verlag, 1966.
- Nakiboğlu, M. *Wolfgang Borchert'in "Mutfak Saati" Adlı Kısa Öyküsüne Psikanalitik Bir Yaklaşım*. *Border Crossing*, January-June 2017 Volume: 7, No: 1, s. 122-134, 2017.
- Nalcioğlu A. U. *Wolfgang Borchert'in Üç Öyküsünde Dil-Üslup-İçerik İncelemesi*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 56, (2016): 1-11.
- Nürnberg, H. *Geschichte der deutschen Literatur*. München: Bayerischer Schulbuch-Verlag, 1993.
- Wagemann, G. *Feste der Religionen – Begegnung der Kulturen*. München: Kösel Verlag, 1996.
- Zengin, D. *Çağdaş Alman Edebiyatından Kısa Hikâyeler*, T.C Kültür Bakanlığı: Ankara, 2000.